

■ ZABYTKI JĘZYKA POLSKIEGO

Pewniak
na teście

Pewniak
na teście

Pewniak
na teście

Pewniak
na teście

- **Bulla gnieźnieńska** – zwana też *Złotą bullą języka polskiego*, wydana w 1136 r. **bullą papieża Innocentego II**. W dokumencie tym papież, w odpowiedzi na prośbę arcybiskupa gnieźnieńskiego, bierze pod opiekę Stolicy Apostolskiej arcybiskupstwo gnieźnieńskie wraz z jego uposażeniami. W łaciński tekst dokumentu wpleciono 410 polskich nazw osobowych (m.in. Uniemysł, Jeż, Bogumił, Janowicy, Rudnicy) i miejscowych (m.in. Gniezno, Nakło, Kalisz, Zagorzyn, Chomętowo, Biezkorzyszcz); rodzaj rejestru dóbr arcybiskupstwa.
- **Księga Henrykowska** – spisane po łacinie dzieje klasztoru cystersów w Henrykowie nad Oławą. Autorzy (opat Piotr i inni, bezimienni) wnieśli do narracji informacje od ludzi różnych stanów: od biskupów wrocławskich do polskich kmieci i wiejskiego inwalidy Kmiecika, korzystającego z gościny zakonu. Nie przypadkiem więc w *Księdze* znalazło się uważane za **pierwsze zapisane polskie zdanie**, wypowiedziane ok. 1200 roku przez czeskiego osadnika Boguchwałę do zmęczonej obracaniem żaren żony: „*Day ut ia pobrusa, a ti poziwai*” („Daj, niech pobruszę, a ty poczywaj”), co można tłumaczyć: „Pozwól, że ja będę mełł, a ty odpocznij (lub posil się)”.
}
- **Kazania świętokrzyskie** – rękopis pochodzi z XIV w., jest jednak kopią starszego oryginału, datowanego na wiek XIII. Do dziś z całego zabytku zachowały się jedynie nieliczne skrawki pergaminowe, odnalezione w XIX w., zawierające fragmenty kilku kazań pisanych językiem trudnym, przeznaczonym dla wykształconych zakonników, być może jako rodzaj konspektu, o czym świadczą wplecione w polski tekst zdania łacińskie.

- **Kazania gnieźnieńskie** – 95 kazań w języku łacińskim i 10 pisanych po polsku oraz fragmenty *Złotej legendy* Jakuba de Voragine. Kazania są datowane na przełom XIV/XV wieku, z tym że polskie powstały nieco później niż łacińskie. Już choćby na przykładzie pierwszego polskiego kazania – *Na Boże Narodzenie*, widać, iż język *Kazań gnieźnieńskich* jest łatwiejszy, przystępniejszy dla szerszych rzesz wiernych niż ten, którym posługiwał się autor *Kazań świętokrzyskich*.
- **Psalterz floriański** – Przygotowany dla królowej Jadwigi zbiór psalmów *Pisma Świętego*. *Psalterz* pochodzi z przełomu XIV/XV wieku, gdyż przekładanie psalmów rozpoczęło w XIV wieku, przerwano po śmierci Jadwigi w 1399 r. i wznowiono po 1405, a więc już w wieku XV. *Psalterz* jest **trójjęzyczny**, to znaczy, że każdy wers zapisany jest najpierw w języku łacińskim, a potem następuje jego polski i niemiecki przekład. Cały dokument przygotowano niezwykle starannie, bogato ilustrując i zdobiąc spisany na pergaminie rękopis.
- **Psalterz puławski** – powstał na przełomie XV/XVI w., lecz jest kopią znacznie starszego rękopisu, pochodzącego z połowy XV stulecia. Nieznane są bliżej okoliczności jego powstania. *Psalterz* powstał najprawdopodobniej z myślą o osobach świeckich albo świeckich kaznodziejach.
- **Biblia królowej Zofii** (tzw. *Biblia szarospatacka*) – tłumaczenie *Biblii*, wykonane przez kilku tłumaczy, w tym kapelana królowej Zofii (ostatniej żony Władysława Jagiełły) – Jędrzeja z Jasowic. Praca nad przekładem trwała od 1433 do 1460 roku. Rękopis wykonany na pergaminie liczył dwa tomy i 470 kartek, z czego przetrwała jedynie 185.
- **Legenda o św. Aleksym** – znana na zachodzie Europy już od V–VI wieku została **przetłumaczona na język polski** przez mnicha z Mazowsza **na początku XV wieku**. Obecnie znane z późniejszego odpisu z 1454 roku tłumaczenie nie jest kompletne. Przekład jest wierszowany, złożony z 241 wersów zbudowanych na podstawie ośmiozłogłowca. Przykład literatury hagiograficznej. Jest to historia bogatego człowieka, który postanawia zrezygnować z majątku i opuścić piękną żonę, by umartwić się psychicznie i fizycznie. Jako żebrak przebywa najpierw pod kościołem, głoduje, potem zamieszkuje pod schodami swojego domu. Po 16 latach umiera, a w całym Rzymie rozlegają się dzwony. Wyśłannikom kościelnym drogę do ciała świętego wskazuje dziecię. Piękny zapach Aleksego leczy chorych, a w jego ręce znajduje się kartka z opisaniem jego żywota.
- **Satyra na leniwych chłopów** – anonimowy utwór, ilustrujący napięcia społeczne powstałe w Polsce pod koniec stulecia. Wiersz składa się z 26 ośmiozłogłowców i jest opisem działań przebiegłego kmiecia, za wszelką cenę starającego się uchylić od obowiązkowej pracy na pańskich polach. Chłopi nie okazują swojemu panu należnego szacunku, są leniwi, chciwi, niszczą narzędzia pracy.
- **O zachowaniu się przy stole** – autorem wiersza jest Przeclaw Słota z Gocławic. Zachowany rękopis pochodzi z 1415 roku i zapewne jest kopią wcześniejszych zapisów. Utwór należy do nurtu literatury dworsko-rycerskiej i zawiera porady dotyczące poprawnego zachowania się głównie podczas posiłków i wobec dam.